из необјављених рукописа

Радивоје Стојковић

Сонет

Ивани Жиїон или
Ја моїу и овако

Никад више ја нећу бити
оно што бејах тад.
И никад више нећу пити
очај са усана: свој тихи јад.

Никад више ја нећу стати
на праг тај славни.
И главом свој живот дати
за реч: за стихом тако давним.

И о теби с нашим Богом
водити дијалог (о твом престолу).
Ево: већ себе видим са једном руком

под црном земљом у паклу.
А другом у грозничавом болу

књижевност за децу

Чаролија приповедања

У БИГЗ-овој библиотеци "Златна јабука" објављена је књига прича знаменитог Исака Башевиса Сингера "Снег у Хелму". Ово је друга Сингерова књига објављена у БИГЗ-овој дечијој библиотеци и она је попут других његових књига писана на изворном јидишу, а затим преведена на енглески, а са енглеског за наше читаоце превела ју је Мирослава Флајшер. Изворни наслов ове књиге је "Коза Злате и друге приче", али се уредник издања Тиодор Росић определио за "Снег у Хелму", јер тај наслов по његовом мишљењу најбоље изражава тематско-мотивску основу књиге, пишчеву ироничну дистанцу, његов хумор, сарказам, гротеску, трагикомичне ситуације, призоре ликове и сингеровску фантазмагорију и чаролију приповедања. Причама у овој књизи писаним по класичном моделу народних прича, Исак Башевис Сингер, писац који је казивање из света јеврејске заједнице преточио у универзално, својим младим читаоцима поручује: "Књижевност нам помаже да се сетимо прошлости и њених небројених људи. Онај који прича приче је увек присан са јучерашњицом сазданом од протеклих година и деценија. Оно што се давно дешавало још увек је присутно."

Ј. Косановић

СНЕГ
У ХЕЛМУ
Исак Башевис Сингер
БЕОГРАДСКИ ИЗДАВАЧКО-ГРАФИЧКИ ЗАВОД

театрологија

Југословенска драмска режија

Аутор: Радослав Лазић; издавачи ГЕА, Београд, Академија уметности, Нови Сад, 1996.

Након дванаестак књига формираних углавном од текстова истакнутих домаћих и страних театролога и умјетника (избори, хрестоматије, интервјуи, анкете), што је све било у служби дубљег и свестранијег истраживања феномена позоришне режије, Радослав Лазић, познати редитељ, педагог и театролог објавио је и своју обимну а веома значајну студију "Југословенска драмска режија".

Наиме, као редитељ с дугогодишњим искуством, марни театролог који добро познаје суштину режије, али и све дилеме и ставове око дефинисања те њене суштине, коначно као педагог који стално мора студентима презентирати све аспекте режије, њен значај и коначну функцију, Лазић је одавно апсолвирао и у овој студији елаборирао сва отворена питања која се тичу историјског, теоријског, пропедеутичког и практичног приступа режији као аутономној умјетничкој дисциплини.

Театролози се често разилазе, а то Лазић истиче, око историјског аспекта режије. По једнима, режија је настала кад и театар. По другима, којих је изгледа све више, режија - она истинска креативна дјелатност у театру - настала је негдје шездесетих година прошлог вијека. Био је то надахнут, виспрен и снажан покушај да се европски театар извуче из кризе која је у њему харала педесетих година.

Овако велики раскорак у схватањима резултат је тога што позоришна режија још увијек није ваљано дефинисана као аутономсна умјетничка дисциплина. Они који режију сматрају стални пратиоцем театра од његовог настанка до данас, режијом сматрају организационе, усмјеравајуће и сличне радње које данас спадају у задатак инспицијента. Они други, који појаву режије лоцирају много касније, тј. у новије време, сматрају је искључиво креативним чином, самосталним умјетничким дјелом.

Коначно, ови неспоразуми имају и практичну страну, нарочито у погледу ауторскоправне заштите режије. Режија се чак, по међународним документима и домаћим прописима (Римска конвенција и Закон о заштити ауторских права) третира као репродуктивна а не продуктивна умјетничка дјелатност. Савремена схватања дају режији значај високо креативног чина, а савремена технологија могућност аудио-визуелног снимања, дакле опредмећивања, а тиме и трајног чувања и ауторске заштите.

То су та питања којима се Лазић свестрано бави у овој ситуацији. Он укључује и пропедеутички аспект, тј. образовање редитеља и образовни рад редитеља с младим глумцима. Отуда у поднаслову књиге и стоји: "Теорија и историја - пракса - пропедеутика".

Лазић се временски ограничио на истраживање режије у Југословенском театру од 1918. до 1991. године, а то је онај кључни период рађања и утемељења модерне и савремене режије на овим просторима. Додајемо и то да Лазић третманом режије са поменутих аспеката обухвата подручје претходне Југославије, па резимира искуства и ставове свих иоле значајнијих редитеља и театролога који су се бавили проблемом режије.

Светозар Радојчић Рас

Нови језички часопис

Језик данас, гласило Матице српске за културу усмене и писане речи, 1/1997.

Матица српска покренула је тромесечни часопис за културу усмене и писане речи "Језик данас". Главни и одговорни уредник др Иван Клајн пише читаоцима у уводнику да поред стручних лингвистичких часописа постоји "потреба за језичким часописом који ће се обраћати свим писменим људима", јер "стасавање радија, све већи тиражи штампе, појава телевизије нису побољшали, него пре угрозили језичку културу". Нови језички часопис, по иницијатору његова покретања - Бошку Петровићу, председнику Матице српске, треба бити "публикација посвећена актуелној језичкој проблематици... намењена најширој културној јавности, пре свега онима који непосредно, свакодневно утичу на данашњи ниво језичке културе (средњошколцима, студентима, професорима, лекторима, новинарима, писцима свих струка)".

Први број "Језика данас" доноси прилоге Меланије Микеш "Развијање и неговање матерњег језика у вишејезичној заједници", Бранислава Остојића "О екавизмима" ијекавског изговора у српском стандардном језику", Егона Фекетеа "Ословљавање женских лица презименом", Љубише Рајића "Писање датума и слични стандарди" и Твртка Прћића који у свом прилогу нуди "попис препоручених транскрипција преко 200 личних и географских имена" у енглеском језику. Првослав Радић пише о деривационом аспекту речничког богаћења, а Радојица Јовићевић о имену и презимену једног премијера (Израела - Бењамина Нетанијахуа). На последњим страницама "Језик данас" доноси рубрике "Језичке недоумице" и "Писци о језику" (одломци из дела Љубомира Недића, Иве Андрића и Бошка Петровића).

Ш. Л.

НОВИ САД
Број 1/1997
Језик данас
ГЛАСИЛО МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КУЛТУРУ УСМЕНЕ И ПИСАНЕ РЕЧИ
САДРЖАЈ

преводи Прича о табуима

*Банана Јошимото: **Н. П;** превела Ксенија Тодоровић, Просвета, Београд, 1996.*

Приступајући најновијем роману јапанске књижевнице Банане Јошимото, *Н. П. поставља се питање шта у ствари представља њен прозни текст: роман, приповетку или пак дневник о четворо младих људи који заједнички проводе једно топло лето? Како сама романсијерка истиче у свом поговору,* Н. П. се одиграва у оквиру једног малог света и малог броја личности. И поред тога што се *Н. П. сврстава у категорију романа, потписник ових редова ову књигу би окарактерисао као прегршт малих сличица, које представљају једну логичну романескну целину.*

Н. П. је посвећен имагинарном јапанском писцу који је последње године живота провео у Бостону. После његовог самоубиства неколико преводилаца покушава да једну од његових књига преведу на јапански, међутим, када се суоче са причом **Н. П., која говори о емотивној опседнутости сопственом кћерком, сви тајновито умиру.**

Из кратког садржаја овог романа, видимо да Банана Јошимото не бежи од табуа. Као што у овој књизи говори о инцесту и лезбизму, на исти начин је, кроз свој дебитантски роман "Кухиња", провукла травеститизам. И поред табуа са којима се суочавамо приликом ишчитавања њене прозе, схватамо да не жели да нас шокира. Напротив! Све деликатне сцене дате су у назнакама. По стилу писања блиска је минималистичкој прозној школи, чијим се родоначелником сматра амерички приповедач, есејиста и песник Рејмонд Карвер. Али за Разлику од Карвера који је искључиво писао о доживљајима радничке класе, Јошимото говори о урбанизованој и образованој класи младих Јапанаца. Животописи њених јунака стану на две до три новинске шлајфне, по чему је слична америчким прозаистима, али притом не запоставља ни традицију народа којем припада. Зато она данас спада међу најпознатије писце, не само у јапанским, већ и у светским оквирима.

Душан Цицвара

тумачења

Филозофија и психологија

Аутор: Никола Милошевић, издавач "Светови", Нови Сад, 1997.

У временском размаку од четири деценије Никола Милошевић се бавио филозофским опусом низа међусобно веома различитих мислилаца. Ниче, Шпенглер, Фром, Леви Строс, Маркс, Лукач, Фуко, Берђајев, Булгаков, Шестов били су, поред осталих, предмет пажње аутора, а теоријском становишту радова овим мислиоцима највише би пристајао назив; психологија знања. Обрис ове дисциплине назначио је аутор досада најпотпуније у расправи посвећеној анализи опуса Ничеа и Стриндберга, која и носи назив "Психологија знања", као и у књизи "Антиномије макрсистичке идеологије". И сви други радови овог аутора писани су додуше од самог почетка са становишта психологије знања и представљају покушај да се допринесе успостављању ове дисциплине. Данас, по истеку четири деценије, аутор настоји да да теоријску потку својих радова и у једном новом списку прецизније, потпуније и по нечему на другачији начин артикулише и да тако додатно уобличи темељна начела извесног приступа изучавању духовних, пре свега филозофских творевина. Приступ о коме је реч, онако како га писац упражњава, има и неке најопштије теоријске импликације, које је за ову прилику ваљало учинити експлицитним и за њих наћи одговарајуће име. То име је **диференцијална филозофија.** А настало је оно по аналогији са диференцијалном психологијом, с тим што су у завршном поглављу назначени обриси ове, како се чини, по нечему нове филозофске оптике.

З. Б.

БОРБА Свет књиге

Четвртак, 13. март 1997.
Уређује: др Мићо Цвијетић

три византијска круга

Певање историје

Иван В. Лалић: "Верни одсутном праволику", избор, приређивање и поговор Александар Јовановић, Народна, књига, Београд, 1996.

ИВАН В. ЛАЛИЋ
ВЕРНИ ОДСУТНОМ ПРВОЛИКУ
ТРИ ВИЗАНТИЈСКА КРУГА

Милета Аћимовић Ивков

Сад, како рече један песник, "кад све је прах и све је тако свето", и када је "овде" опет "све по мери несреће", поновно призивање освештаних вредности традиције и посезање за њеним поукама као смерницама, чин је који иде много изнад плаћања обола метежности доба. А при том он изнова казује како прошлост, ма каква да је била, никада потпуно не умире већ увек васкрсава и проговара "гласовима мртвих", који заправо нису мртви јер представљају духовну осовину, меру и темељ за даље живљење и духовно узношење. "Златоподложна слика", Византија, јесте наша цивилизацијска колевка, матица свих традиција, темељ на коме је саздана национална цивилизацијско-културна грађевина, и стога је она један од темељних мотива-симбола у целокупном песничком опусу Ивана В. Лалића, свакако једног од најистакнутијих наших песника у другој половини овог века.

Међутим, сам Иван В. Лалић није, што недовољно упућени читалац може помислити, стваралачки утицао на формирање садржинског изгледа његове нове (постхумне) књиге. Она је, заправо, резултат приређивачког труда и одабира Александра Јовановића, који се у неколико врсних аналитичких текстова посвећених Лалићевој поезији, показао као изузетан познавалац и интерпретатор значењских и симболичких симетрија његовог песништва, поготово оног његовог тока који је израстао из историјско-митске матрице, а који је песнику најпресудније и приписао епитет "песника културе". При том треба имати на уму чињеницу да је Иван В. Лалић за четири деценије свог поетског стваралаштва објавио равно десет самосталних песничких текстова под општим називом "Византија" и још тридесетак који садржински и смисаоно припадају том кругу.

Збирку *Верни одсутном прволику* чине, поред "Пет фрагмената о Византији и Словенима" и приређивачевог огледа о односу Лалића и Византије под називом "У знаку Мнемосине", три засебне поетске целине (круга) уоквирени уводном и завршном песмом које су издвојене и именоване као "алфа" и "омега" Лалићевог стваралачког бављења Византијом.

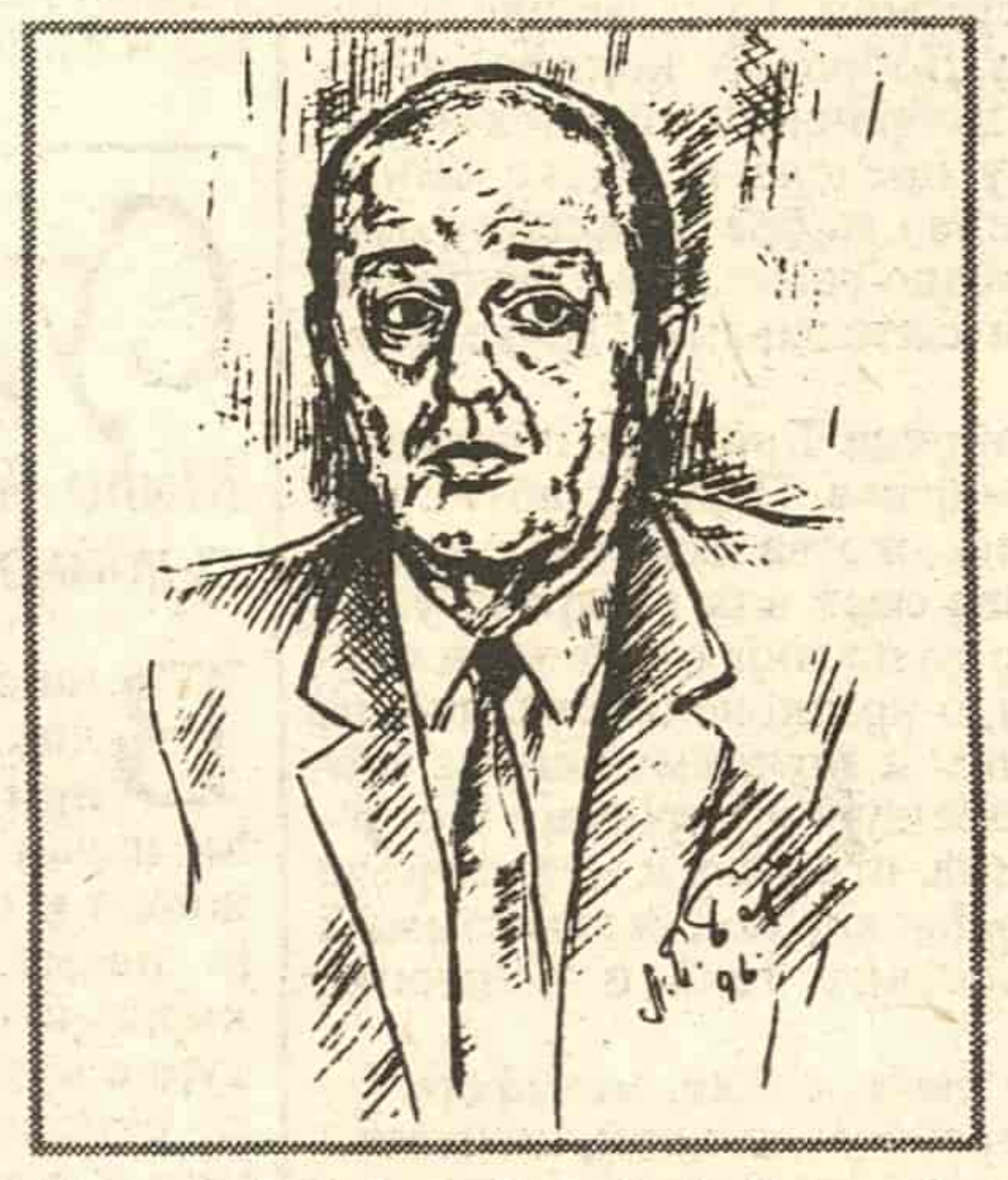

Иван В. Лалић, цртеж Баја Луковића

У први круг, природно, ушле су оне песме које носе истоимени назив: "Византија". Њихов заокружени број, посредно, казује о завршетку и заокружењу целине певања. Други круг чине песме у којима се мит о Византији реконструише посредовањем детаља и одблесака негдашњег сјаја. Лирски субјект у тим песмама евокативно слути и васпоставља размере бивше величине кроз поетски освешћено "снимање о целини". Позиција лирског субјекта у тим песмама је позиција фасцинираног, понесеног посматрача који, када је све минуло и када је за живу Византију историја престала, као "један од скутоноша њене попљуване сенке" на прагу столећа што "врши правду (И кажњава дрскост лепоте, осовљене) у ништавилу, између два огледала.", посматрајући увиђа колико "страшног склада има у рушевини" која, преставши да постоји у једном виду, законо-мерно прелази у други и живи не као баштина, већ као, елиотовски схваћена, традиција његовог народа. Док трећем кругу припадају оне песме које су тематски урођене у историју Србије која је, у временима свог највишег средњевековног успона, најрепрезентативније продужено афирмисала блиставост и величину некадашњег протоидеала - Византијског царства. А ту су још и песме које тематизују модерну трагичку српску историју: Од Карађорђевог устанка до нововековне ратне голготе. У тим песмама Лалић наставља линију коју су у новијем нашем песништву започели Дучић и Бојић, посебно овај други са чијом поемом "Плава гробница" Лалић цитатно комуницира у свом истоименом остварењу.

Амалгамишући историјску и митску слику у јединствен, снажан поетско-симболички потенцијал, Иван В. Лалић је песмама и поемама које, изврсном вољом приређивача, чине неразлучиви "асоцијативни циклус" у чијем је средишту мотив византијског наслеђа дао остварења, каква су понајпре појединачне песме под насловом "Византија " и "Шапат Јована Дамаскина", која вредносно обележавају највише домете нашег модерног певања. Та појединачна остварења као и целина којој припадају, сведоче о нераскидивом односу између песника и историје као и између традиције и савремености, која не може да опстане и да се вредносно употпуни уколико се не заснива на најсублимнијим вредностима традиционалног, јер, како каже сам песник: "Ко заборави узрок, осуђен је да слави / Нејасне последице."

Шапат Јована Дамаскина

Опрости, мајко света, опрости
Што скрушено се обраћам у бдењу,
Што утук свеукупној мојој злости
у продуженом тражим магновењу
Те једне ноћи која светлост зрачи
Из своје сенке, из најгушћег мрака -
Јер све што хоће мрак да обезначи
Постане светлост у знаку тог знака;

Опрости, мајко, што приземну беду
Доводим грешно у присмотру твоју;
Знам да сам овде тек један у следу
И да ми глас је зуј пчеле у роју,
Ал зато слутим да смисао роја
Зависи и од заблуделе пчеле -
Целине што се бесконачно деле
Да суштост чине недељивог броја.
Опрости ми то шаптање у тмини,
У созерцању таштине, што иште
Насушно чудо које светлост чини
Кад усред мрака ствара уточиште;
Опрости, али боли ова шака
У зглобу презезана, ови прсти
Којима дробим хлеб, којима се
крстим;
Опрости ми што крварим из мрака.

Опрости ми, и учини да срасте
Са својом кошћу кост, са стаблом
грана;
У сребро ћу да скујем своје красте,
Да слава твоја буде моја рана;
Опрости преступ моје пролазности
Која се чуду као правди нада,
Опрости мојој кости, мојој злости,
Али учини чудо. Овде. Сада.

Иван В. Лалић

Књига године

Награда "Виталове" књижевне фондације "Златни сунцокрет" за књигу године данас се први пут додељује у Врбасу. Трочлани жири: Новица Петковић, Радован Вучковић и Јован Делић одлучили су да она ове године постхумно припадне Ивану В. Лалићу за књигу песама "Четири канона".

Периодика Словенски гласник

Крајем 1992. године у Београду је основан Свесловенски савез Југославије, а у Подгорици, као његов колективни члан, Свесловенско друштво Црне Горе, које, ево, публикује и први број свога часописа "Словенски гласник" (1996). Своју делатност ове асоцијације усмеравају на поновно оживљавање словенске узајамности, првенствено у култури, науци и просвети, односно у оним духовним дисциплинама које природно повезују словенске етничке сроднике. А оне имају своје дубље трагове, посебно у прошлом веку. Међутим: "Није ријеч о неком новом панславизму него о наглашеној природној и историјској тежњи за зближавањем словенских народа, односно њиховој узајамности", записано је у редакцијском уводнику "Словенског гласника". Затим се додаје да "идеја о словенској узајамности данас значи и повезаност са идејом европске заједнице, а, наравно, и са цијелим свијетом".

У првом броју "Словенског гласника" доминантно место заузимају текстови који упућују на корене словенске узајамности, упућују на Русију, као словенску "матицу". Ту су два Његошева писма, затим текстови о стварању култа Русије у Црној Гори у осамнаестом веку (Ж. М. Андријашевић), славенофилима и Данилевском у своме времену и данас (П. Д. Ивић), Ровински о бојовном карактеру Црногораца (П. С. Радусиновић), петстогодишњици прве ћириличне књиге на словенском југу (Д. Лековић), о погледима и доприносима генерала Митра Мартиновића црногорско-руским односима почетком овога века (Д. Ј. Мартиновић). Из периодике прошлог века пренесена су два текста писца Јована Сундечића ("Словени и Словинство" и "Будућност је наша"), а објављени су и прилози Р. Ивановића (о Његошевим раним умотворинама) и Д. Ћупића (о српском језику данас). Први број часописа доноси и панораму певања на словенске теме, од Пушкина до савремених словенских песника, као и документациони материјал Друштва.

Треба напоменути да у првом броју "Словенског гласника", који на неки начин реконструишу генезу словенске узајамности, недостаје оно што је представљало њену компоненту међу Словенима у оквиру Аустро-Угарске или је само успут дотакнуто. Јер, не треба заборавити да је на томе простору, у првој половини прошлог века, била окупљена око идеје словенске узајамности стваралачка и културна елита, те да је Јан Колар написао и њена програмска начела (код нас објављена 1836. године), те одржан први свеславенски конгрес у Прагу 1848. године.

М. Цвијетић